

Arkitekturspalten:

«GUD SER DEG»

av Aina Dahle

«Sail along silvery moon» – akvarell AD

Hvis prester kan snakke om ski og fotball, kan MUR+BETONG snakke om Gud.

En nyomvendt mediakjendis ble for en tid siden spurt om meningen med livet. Han svarte enkelt og greit: «Å nærme seg Gud». Tankevekkende, ikkeproblematiserende, spissformulert og altomfattende. Og de som spilte «Salme ved reisens slutt» var uten å ville det, uten å vite det, midt i livet og meningen.

Spøkefullt bestiges tårn og høye hus med et «Nærmere deg, min

Gud» i tanke og munn, og vi smiler av frimurerne som tak over tak i de høye gotiske tårn tok sitt håndverk på alvor, for de visste at «Gud ser deg». Ikke som et ris bak speilet, ikke som en trussel eller en moraliserende pekefinger. De første frimurerne arbeidet av glede, ikke av plikt. De var tjenere av ånd og hjerte, ikke av øyet.

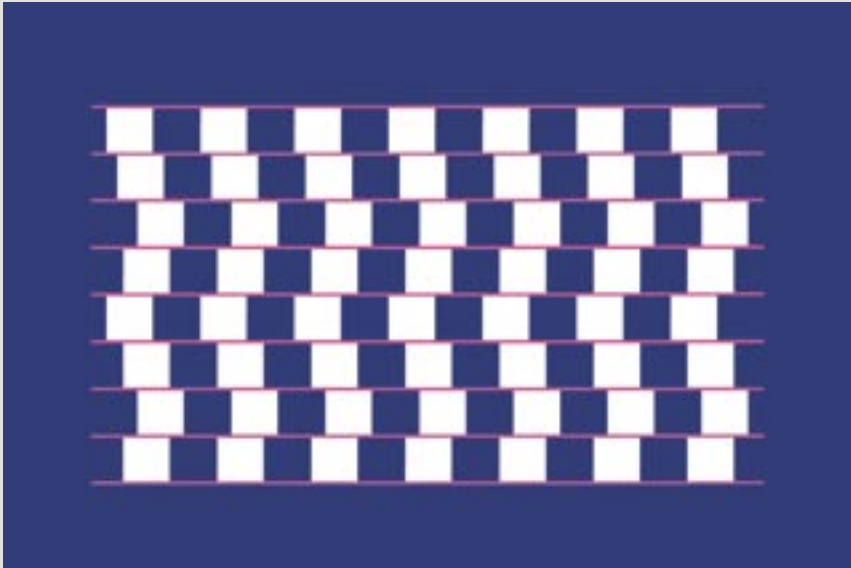
Øyet skal brukes til å se, ikke til å skjule sannheten. Til å se hvordan ting er og henger sammen. Selvsagt viser illustrasjonen på neste side parallelle linjer, men vi ser dem ikke slik. Alt er ikke som du tror. Heller ikke i arkitekturen. Og det er greit, men det må være ordentlig. Det som gjøres, må gjøres ordentlig. Ofte ser vi bare overflaten, den tynne ferniss over bakenforliggende materialer og konstruksjoner. Overflatens stofflighet og taktile kvaliteter forteller oss om materialet vi treffer på i ytterste sjikt er varmt eller kaldt, glatt eller ru. Men hvordan er det som er bak egentlig? Hvordan er det som er skjult under det ytterste sjikt? Det som skjuler seg, for eksempel bak pussens forsonende sjikt. Også det skal gjøres ordentlig. For Gud ser deg!

I et fordypningsprosjekt i vår blir Carl-Viggo Hølmebakk intervjuet av arkitektstudenten ved AHO Claudia Araneda som spør «Byggene dine fremstår med stor detaljrikdom. Hva betyr detaljen for deg?» Han svarer som en ekte frimurer at det er viktig å jobbe «nøyaktig med alle nivåer i et prosjekt» og fordi han har tegnet en del hus med eksponerte konstruksjoner sier han: «Det kreves ofte litt mer detaljarbeid når det vises hvordan saker og ting henger sammen. Men» – og her kommer det – «i prinsipper bør jo en skjult detalj løses like godt som en synlig.»

For snart 25 år siden var jeg på bedriftsbesøk i Danmark; Betonelementfabrikkene Højgaard & Schultz a/s. Der finner jeg nærmest på fyllinga bruddstykker av et betongelement med teglpetringer i utfallende halvstensforband, akkurat det jeg lette etter til La-Sa på Maritim. Ikke visste jeg den gang at det jeg hadde sett var en vraket del av en fasade til Gerdt Bornebusch. Men det viser jo bare at arkitekten mer er en oppdager enn en oppfinner. Og det man finner som er bra, bruker man. Men dette er

MUR+BETONG fortsetter sin kaleidoskopiske og kommenterende arkitekturspalte – med eller uten faksimiler – med Aina Dahle, professor ved AHO, Arkitektur- og designhøgskolen i Oslo. Hun er kanskje bedre kjent som Einar Dahle og har i en 20-års periode skrevet 80 arkitekturpalter i MUR, er diplomarkitekt fra ETH-Zürich, har egen praksis i Oslo, har vært gjesteprofessor ved RWTH-Aachen, reiser mye og gjerne, maler akvareller og tenker og snakker fritt og høyt, noe blir det aforismer av.

Parallele linjer

bihistorien. Den egentlige historien er denne: Jeg opplevde nemlig noe sjeldent, noe som ikke har sluppet tak i meg siden og som jeg av og til trekker frem når jeg ser slurv og likegyldighet rundt meg. Det var ved arbeidstidens slutt, en fredag i mai. Solen skinte, fuglene sang og en langhelg var på vei. Rekken av nystøpte betongelementer lå der «til tørk». På det siste elementet gikk en ensom sjel og arbeidet uførtødent. Sirenen hadde for lengst gitt signal om at arbeidsuken var til ende. Men vår mann rikket seg ikke. Ikke før han var såre fornøyd med overflaten, slik at den var nøyaktig lik de allerede ferdige elementene. Da satte han fra seg kosten. Og glad gikk han ut av porten, tok sin sykkel og padlet hjemover. Lenge etter de andre. Og dette handlet om alminnelige, kjedelige 2,4 meters industrihallelementer. Men de hadde enhetlig og jevn overflate, like presist lagt som armeringsjern og isolasjon i elementets indre. Og en fagmann sykler hjem og vet med seg selv at i dag gjorde jeg noe ordentlig.

Det med detaljen er ikke verre enn det spissformulerte utsagn «Å nærme seg Gud». Metafysiske spekulasjoner om det er Gud eller djevelen som er i detaljen, blir overflødige. Og det blir helt uvesentlig om det er Mies eller andre som har sagt det først. I hvert fall: Upresist og herlig, generelt pjatt hjelper deg ikke til å gjøre noe ordent-

lig. For – og det vet vi at Mies var alene om å si – her sagt på min måte: «Det er ingen sak hver dag å finne på noe nytt. Men det krever hele menneskets kraft og konsentrasjon å gjøre noe ordentlig.» Det gjelder arkitekten ved sitt bord eller sin datamaskin like mye som det gjelder alle byggenæringens fagmenn- og kvinner. Ta ansvar, vær ordentlig, vær ærlig; kort og godt: vær faglig ansvarlig og vis kvaliteter som varer ut over egen tid.

Norsk byggenæring er sammenlignet med ditto i Tyskland og Sveits svært åpen mellom fagskottene. I Norge utføres blikkenslagerarbeider av snekkere. Det er forbudt i Tyskland. Vi tør ikke tenke på om den samme snekkeren skulle gi seg hen til å mure. Men støpe gjør han gjerne, når jernet er bundet og isolasjonen satt. Men ingen av disse crossover-arbeidene er tillatt i de to nevnte kontinentale land. Der må skomakeren bli ved sin lest. Og byggekostnadene der er også av den grunn høyere enn hos oss. Men prisene er konsistente. Det er de ikke i Norge. Det virker som om forholdet lønn – materialer hos oss fastsettes tilfeldig, og at man i forkant av forventet levetid for en bygningsdel tar ut sin del av «fortjenesten». Altså: det byggherrene sparer over tid ved bruk av «dyrere» materialer forsvares ved å sette en høyere pris på arbeidet enn nødvendig. Det er en kjensgjerning at

mur og betong har en forventet levetid som er mye lenger enn tre og stål og derav også kan forsvares å koste mer penger, energi, CO₂-utslipp i produksjon og bygging (for å stoppe der og ikke gå inn i hele regnskapet). Men det går en grense, og norske murere må nå ta murskjeen i en annen hånd: Tegl er blitt for dyrt, og alt for få murere murer. Hva gjør de andre når bare 15% av arbeidsstokken murer? Redaksjonen for MUR+BETONG ser plutselig at tilfanget av prosjekter med tegl minker dramatisk.

Det nye energidirektivet gir fortrinn for konstruksjoner hvor andel basismaterialer holdes uforandret mens isolasjonsmengden øker. Materialøkningen ved en tykkere diafragmakonstruksjon i tegl vil være forsvinnende liten sammenlignet med hulrommets økning og dermed isolasjonssjiktets ditto. Og det fine med det, er at detaljene blir like presise og ukompliserte, du «nærmer deg Gud» ved å ta det «å bygge for evigheten» (delsitat Martin Luther) på alvor med holdbare materialer som ikke bare bærer, men bærer lenge. Og holder tett og holder på energien som tilføres, særlig den energien som er gratis. Gratis i hele husets levetid. Om alle tenkte slik, kunne også MUR+BETONG snakke om ski og fotball!

God sommer! Snart snur det!

Nederlands ambassade til Etiopia, Addis Abeba, 2006

ARKITEKT: DICK VAN GAMEREN OG BJARNE MASTENBROEK

www.dickvangameren.nl

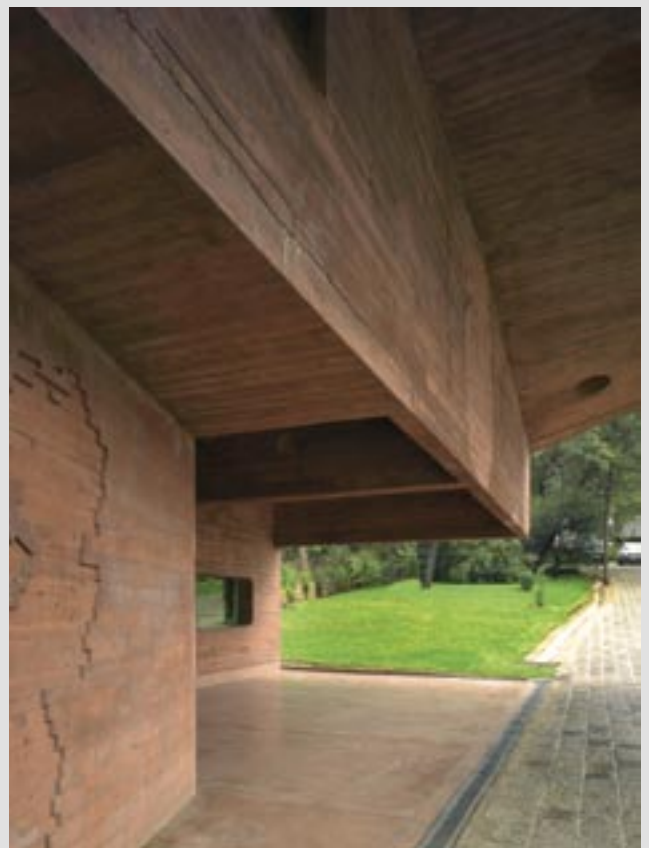
ARKITEKTER PÅ STEDET: ABBA ARCHITECTS, ADDIS ABEBA

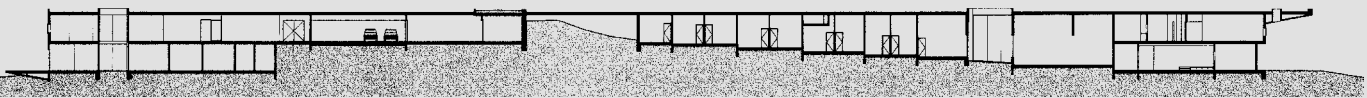

På takflaten sørger grunne utgravde kanaler (som i de kunstige hollandske landskap) for at vannet ledes bort i kontrollerte former

Mursteinsrød betong ute som inne. Rått, direkte, lesbart og ujålete byggeri på lavteknologisk nivå. Sympatisk brutalistisk arkitektur, vulgær og likefrem som et jordstampet hus, sublim i sin fremferd som en monolitisk kropp som i sitt forhold til terrengets topografi kan tolkes på to måter. Enten som en gjennomskjærende kropp eller som utgravd, som mange koptiske kirker som nærmest er gravd ut av den etiopiske bakken som nettopp er kjent for sin sterkt røde okerfarge.

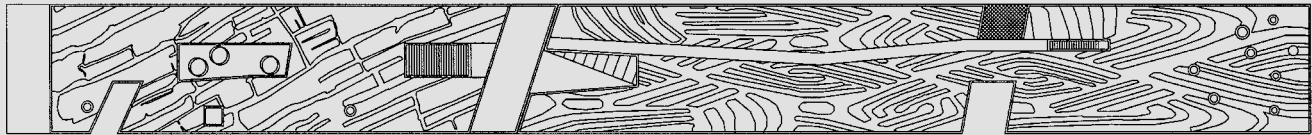
Uansett; dette er sjelden vare levert av nederlandske arkitekter som svært lite vet om det naturlige landskaps egenskaper, derimot alt om de kunstige landskaps ulike kvaliteter. Her møter de naturen og svarer med rå kraft, mulig å vurdere selv uten å ha vært der.

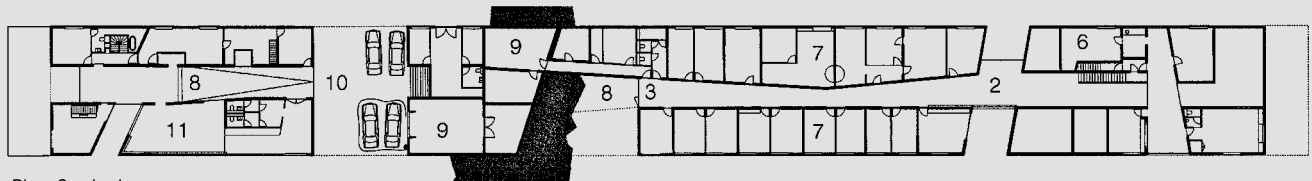
Lengdesnitt sydsiden

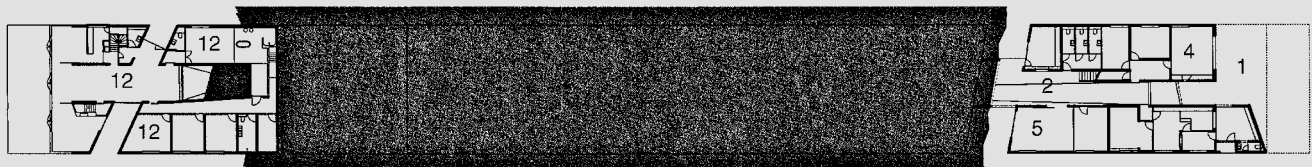
Lengdesnitt midtaksen

Takplan

Plan 2. etasje

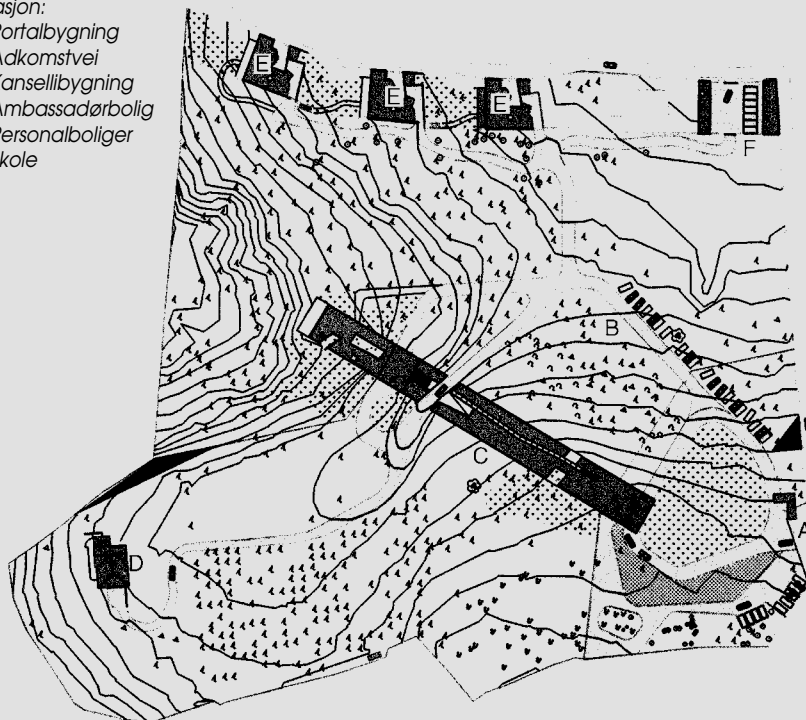
Plan 1. etasje

1 Hovedinngang	7 Administrasjon
2 Fojé	8 Patio
3 Korridor	9 Teknisk rom/lager
4 Resepsjon	10 Kjøreadkomst
5 Bibliotek	11 Salong
6 Ambassadørens kontor	12 Ambassadørens private rom

Situasjon:

- A Portalbygning
- B Adkomstvei
- C Kansellibygning
- D Ambassadørbolig
- E Personalboliger
- F Skole

Kansellibygningen er 140 meter lang og knapt 14 meter bred. På takflaten sørger grunne utgravede kanaler som i de kunstige hollandske landskap for at vannet ledes bort i kontrollerte former. Dette «taklandskapet» sammen med portalbygningen i rødt, hvitt og blått markerer det nasjonale, et forsøk på å være hjemme i utlandet og likevel underlegge seg kulturens nåtidige stand og økonomi – tilsynelatende. Og når den store regnetiden fra juni til september setter inn, er taket forbigående et reflekterende basseng som strekker seg hele veien til baldakinen som ikke er påhengt, men en del av monolitten som her, lengst mot øst, markerer publikumsinngangen.

Kilde: AR mai 2006
Foto: Christian Richters

Enebolig kanton Aargau, Sveits, 2005

ARKITEKT: SCHNEIDER & SCHNEIDER

www.schneiderschneider.ch

Et hus med innvendig bærende, plasstøpt betong, utvendig isolert og kledd med betongelementer som er innfarget svart med tilslag av en lokal Nero-Ebano-stein og slagg fra industriovner.

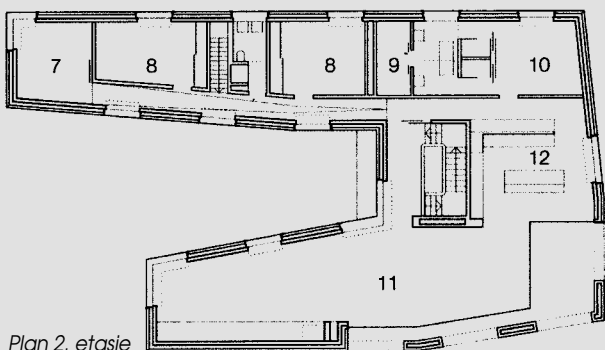
I et finuerlig spill med overstore vindusfelt mot himler høyt, avsluttet som overlys, oppstår en ytre spenning mellom det mørke, kunstferdige hus og det grønne, vennlige landskap med gressbakke og blandingsskog.

Innvendig er vegger og tak hvitmalt, og lyset slipper herlig inn gjennom de

omtalte vinduer som blir enda mer spektakulære ved det innvendige stuehjørnet av «atriumhuset», fordi her slipper det ytre sjikt kontakten med den indre substans. Sjelden vare!

Det hører med til historien at betongelementenes ytterflate er støpt ned i formen mot en gummimatrise, som med etterfølgende syrevask gir overflaten det preg av grovpuss vi kjenner fra flere av Le Corbusiers verker, myk og rå på en gang, en overflate til å motta og reflektere lys.

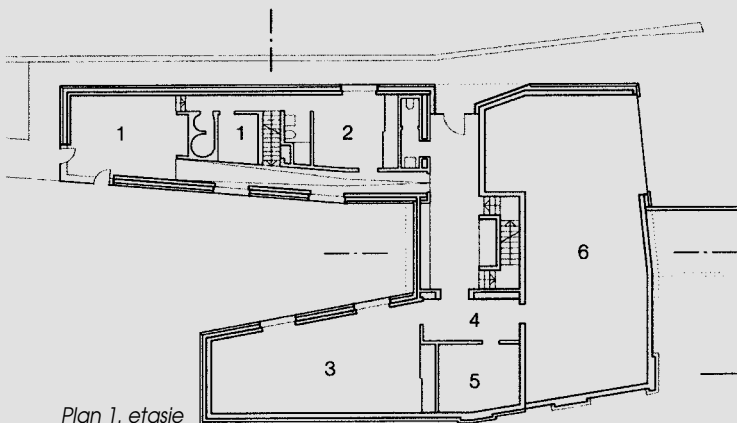
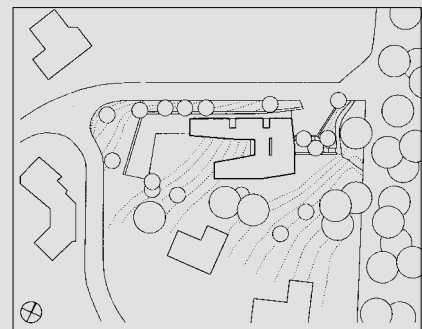

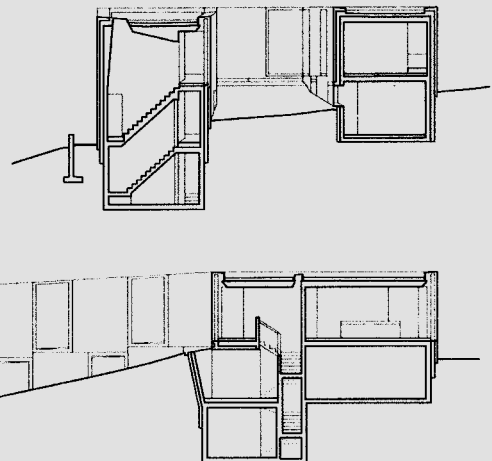
Plan 2. etasje

Planer:

- 1 Trimrom, badstu
- 2 Gjesterom
- 3 Party-rom
- 4 Garderobe
- 5 Vaskerom
- 6 Garasje
- 7 TV-stue
- 8 Barnerom
- 9 Omkleddingsrom
- 10 Soverom
- 11 Stue/spisestue
- 12 Kjøkken

Plan 1. etasje

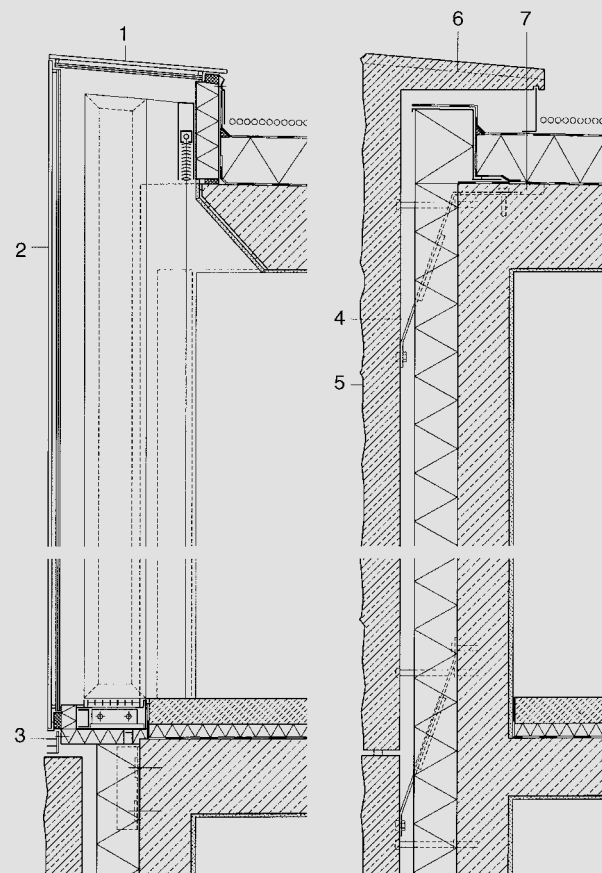

Planen kjennetegnes av en unødvendig, kompliserende rampe i barneavdelingen. At huskroppen gjennom denne gir et gjensvar til det fallende terreng skal ikke undergraves, men likevel påstås som lite hensiktsmessig all den tid soveromsfløyen ligger mot nord og ikke produserer skygge, og kunne forblitt på stuens nivå uten å ødelegge arkitektonisk opplevelse.

Kilde: Detail 6–2006

Foto: Heinrich Helfenstein, Zürich

- 1 Isolerglass 12+16 mm
- 2 Isolerglass 12+12 mm
- 3 Pulverbelagt aluminiumsprofil
- 4 Forankring i rustfritt stål
- 5 120 mm betongelement m/ sort pigment og Nero Ebano-tilslag. Syrebehandlet overflate. 60 mm luftspalte, 140 mm isolasjon, 180 mm plaststøpt betong
- 6
- 7

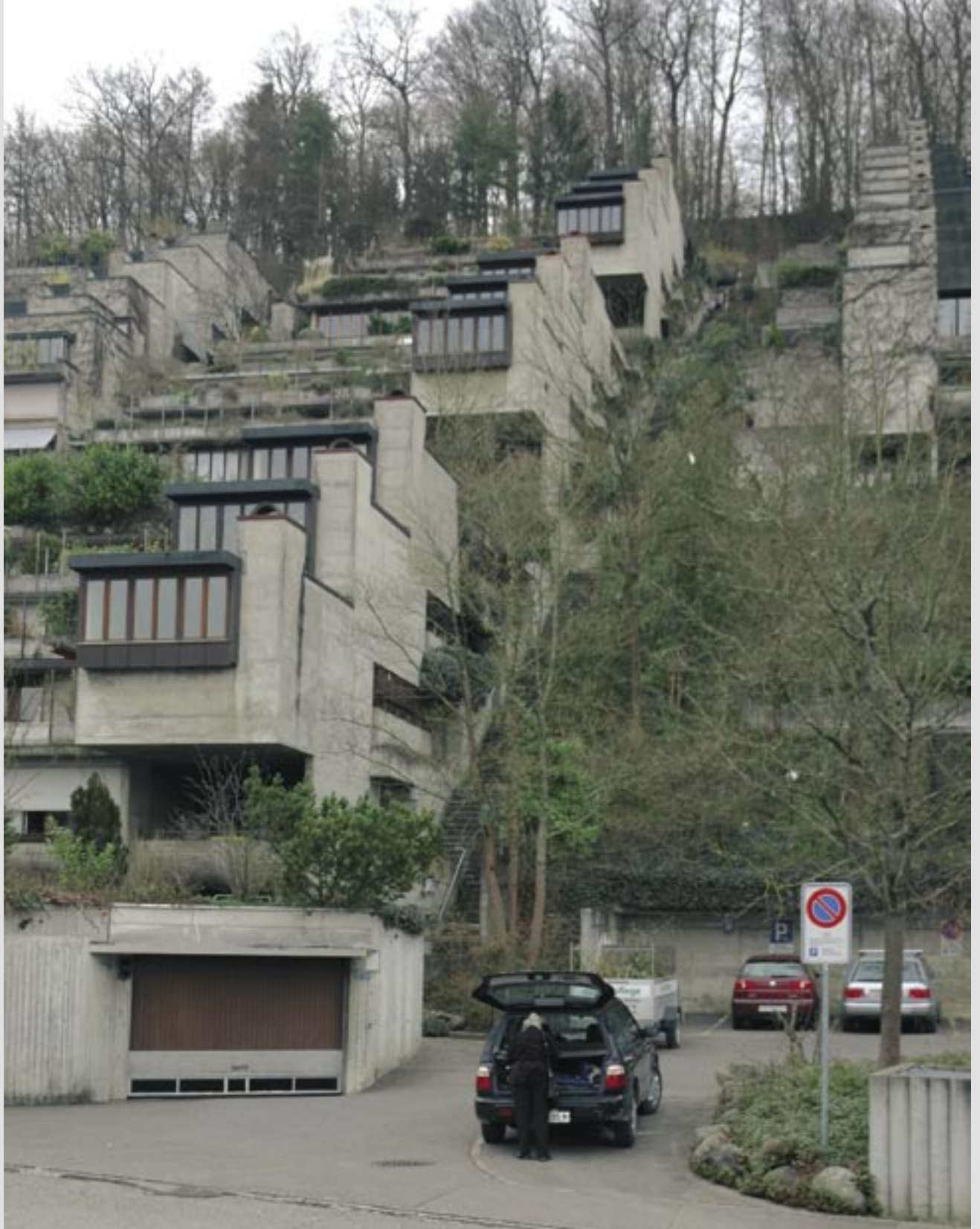

Terrassehus i Brugg,
Sveits, 1. byggetrinn, 1966

ARKITEKT: TEAM 2000/SHERER + STRICKLER + WEBER

Hit kommer jeg alltid tilbake. Jeg var her i mars i år, igjen. Med mine studenter på vei fra Ronchamp!

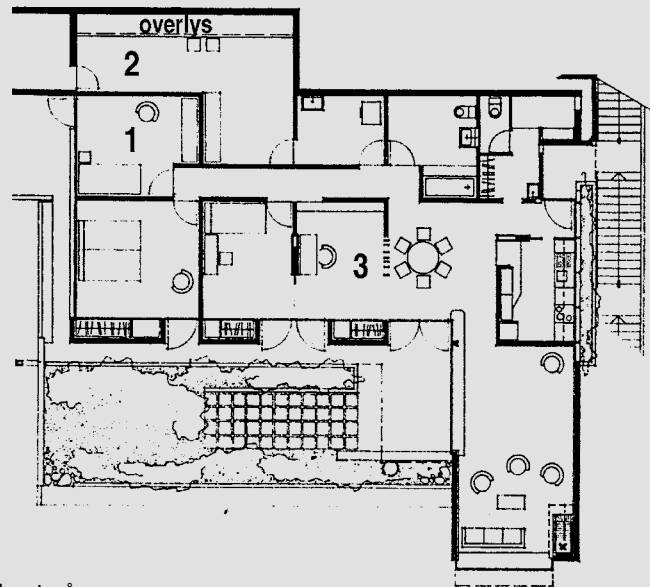
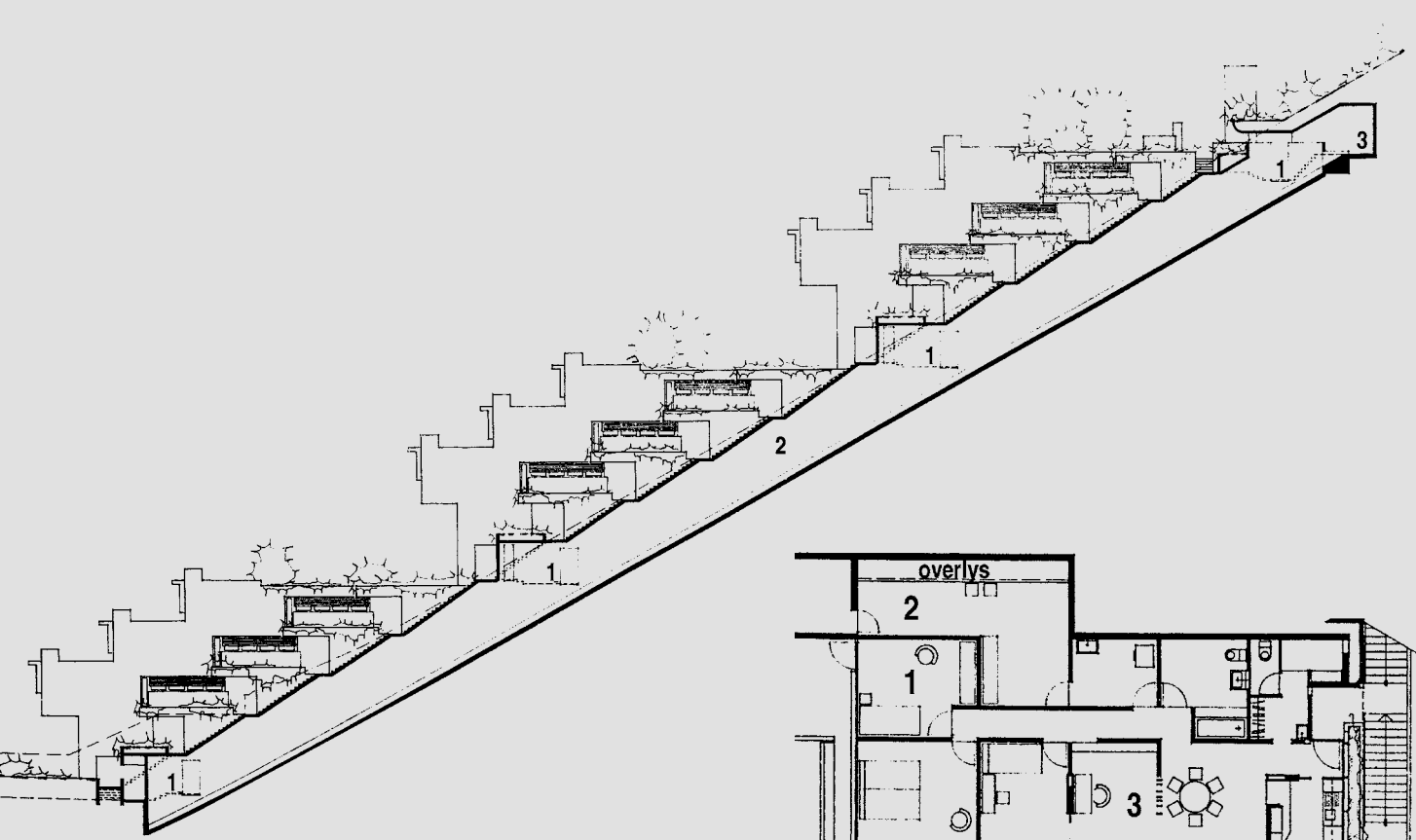
Jeg begeistres over homogeniteten i material, form og konstruksjon. Jeg begeistres over husets møte med bakken og himmelen og skogen!. Jeg begeistres av huskroppens plastiske

sammensetning og oppdeling: Ikke én lang «trapp», men flere «småtrapper».

Egentlig er det feil at typologien har fått navnet terrassehus hvis man tenker seg uterommene som terrasser. Uterommene er nemlig delvis altaner og delvis (utkragede) balkonger alt

etter som det under dem finnes et oppvarmet rom (naboens hus) eller luft (naboens luftrom over uterommet). Terrenget er derimot terrassert for å ta imot fundamentene.

Men skråningene i Sveits – om aldri så terrasserte – trenger spesielle fundamenter for å stabilisere hus og

skråning. Dette fordi skråningene er løsmasser, aldri fjell som i Norge. Ofte blir dette gjort ved at en motkraft blir etablert i dalbunnen eller at kraftige jordankere borres dypt inn i skråningen.

Uansett fundamentering: Det er arkitekturen som fascinerer. Anlegget består av tre byggetrinn hvor det eldste, med de utskytende stuene med vertikale vinduer og pipe, er karakteristisk for arkitektenes formende vilje. Men også funksjonenes distribusjon og innbyrdes romlige kontakt og oppbygging som gir løsningen dens særpreg.

Det L-formede grunnriss er kjent fra x antall atriumshus og liknende «terrassehus». Inngangen skjer fra siden, fra en diagonal gate forsynt med vakker oppdelte trapper og en skråheis som går til grupper av fem etasjer. Et forseggjort inngangsparti er inntrukket fra gavllivet, fargesatt og bringer deg inn i en liten forgang med kjøkken til venstre og wc til høyre. En kombinert forstue og spisestue er husets hjerte og fordeler. Herfra forbindes soverommene med en gang på innsiden og med uterommet på utsiden.

Fra uterommene ser man «Korsika i siktigt veder» – i hvertfall Alpene. Stuen derimot er ikke et utsiktsrom, men et introvert rom for samling,

stillhet og samtale. Om man søker det. Taket i stuen er høyere enn resten av huset, men det er lavt der du kommer inn. De vertikale vinduene vi ser i fasaden sitter høyt på veggene. Du får en følelse å gå inn og ned i et rom, selv om alt er på samme plan. Men du tvinges til å sette deg ned, den påtrengende utsikten er tatt bort fra ditt øye og du faller til ro. Arkitektur preger, arkitektur påvirker.

Kjøkkenet er som i en båt, et pantry, med alt innen rekkevidde og luke ut til spisestuen og liggende vindu mot «gaten» utenfor. Det er påtåkkelig hvordan huset oppfordres til å bli tatt i bruk. Den grå, ubehandlede betongen har fått patina og kler det. Dette huset blir bare vakrere og vakrere med årene. Betongen er en real bakgrunn for all mulig vegetasjon, selv mosen hilses velkommen.

Samlet kan man si at de tre utbyggingsetappene har en strukturell likhet i kommunikasjon og materialbruk. Syntaksen er ulike som tre ulike setninger fra samme munn, fra samme hånd. Men de handler om det samme; å bo i hus av en spesiell typologi, formet med ulik grad av varme og overskudd. Det må ha gått litt luft ut av ballongen da byggetrinn to og tre ble

gjennomført. Men forklaringen følger nedenfor.

gjennomført. Men forklaringen følger nedenfor.

Det huset mine studenter har besøkt ved flere anledninger ligger øverst og er det huset arkitekten planla for sine foreldre. Det har en dyp underjordisk kjeller med overjordisk lys til verdens ryddigste snekkerbod flittig brukt av mannen i huset. At brorens enke er norsk og bor i Norge viser at verden er liten, men kaster et skjær av vemod over et hus som har sin historie. For de som bor der var venner med arkitektens foreldre og kjøpte på et tidspunkt huset av dem. Arkitekten døde før huset var ferdig. Alt som student kjente jeg den tragisk historien om den unge arkitekten som bygget «for evigheten», men først for far og mor.

Kilde: Werk 6–1966

Foto: Aina Dahle

Doblougløkka

Doblougløkka Oslo 1938

ARKITEKT. A. VEJRE

Jeg vokste opp langs Akerselva. Jeg bodde på den ene siden og gikk på skole på den andre. Jeg vokste opp i den grønne Iladalen. Huset jeg bodde i og kirken jeg ble døpt i var tegnet av Ragnar Nilsen. Jeg var tidlig klar over at dette var grei arkitektur. Særlig godt

likte jeg de to røde geitost-tårnene som definerte en av Harald Hals' akser som gav rom til en bred stentrapp som ledet ned til dalbunnen, til badedammen, skøytebanen og hoppbakken som ble innviet av Arnfinn Bergmann i 1952.

Skoleveien gikk over Akerselva, over en gammel trebro bak politistasjonen nedenfor Myrens verksted. Ingenting av dette står igjen. Bare det gamle treet som henger ut over elven. Herfra var det mange som kastet seg i elven når livet gikk dem i mot.

På den andre siden, før jeg kom til Sagene skole, lå en rund boligblokk. Den var gul og den var flott, syntes jeg. Men ingen snakket om den den gang. Og siden har heller ingen snakket om den. Men jeg trodde jeg visste på et eller annet tidspunkt at arkitekten som hadde tegnet huset på skoleveien min het A. Vejre. Hva A stod for visste jeg ikke da. Nå vet jeg at A står for Ahasverus og man forstår bruken av initialen. Han hadde forresten Munthe-Kaas som mellomnavn. Huset er fortsatt flott slik det markerer sitt presens i et vakkert bølgende elvedalslandskap. Men huset er ikke tegnet av Vejre, men av Ernst Motzfelt i 1936. Derimot har Vejre tegnet Sofies pl. 3 ved Lille Bislett, også den

Sofies pl. 3 ved Lille Bislett er også tegnet av A. Vejre

gul. Bygården starter som et tårn på hjørnet mot sidegaten før den runder ved å følge Collets gate der den svinger seg inn i Sofies gate og gir nye Bislett litt press på avstand.

Og A. Vejre har tegnet mer. Mye mer. Gabelsgate 45 med sitt skarpt avrundete hjørne, lukket uten vinduer, er et av hans velbegrunnede byhus fra funksjonalismens glansdager. Leilighetene er ikke store, men de er velformulerte og velfungerende i motsetning til de omkringliggende, enorme Frognerleilighetene for «her-skap og tjener».

Den store utbyggingen rundt Bislett skjøt fart på slutten av 20-tallet. Det begynte med Nikolai Beer og Egil Haanshus' vinnerprosjekt i reguleringskonkurransen av 1923, som resulterte i de nyklassisistiske boligblokkene i pusset tegl langs Sofies gate, Collets gate og Benneches gate. De samme arkitektene fullfører i funksjonalistisk stil i 1933 den sirkulære Martinus Løvdahls plass og den søndre delen av kvartalet Therese gate, Louises gate og Laura Gundersens gate.

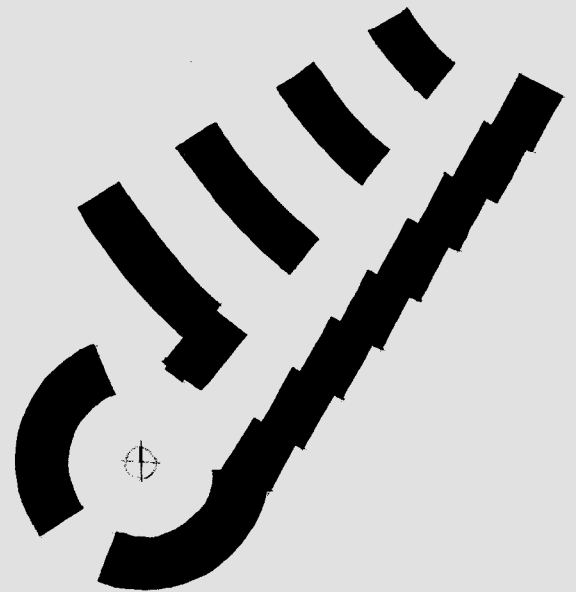
Fem år senere følger de røde teglgårdene til Vejre på Doblougløkka. Mens de tidligere boligblokkene

entydig er byhus som dels følger gate-linjen, dels former plasser, forhager og gaterom, er Vejres hus en forløper for det som skal komme. På sett og vis har han forbilder både i Rivertz-lamellene og Le Corbusier. Men hans boliger er definitivt mer landlige av topografiske årsaker mer enn typologisk ønske.

Husene starter i en liten tverrgate til de to adressene Louises gate og Collets gate og klatrer oppover fjellet som skulle vi vært i Gøteborg. Toppen kronnes av en sirkulær plass med usiktspunkt. Her blir Mikkel Doblougs gate endelig urban i sitt uttrykk. Ryggen mot øst følger forskutt den nye gaten parallelt, lamellene mot vest åpner for den bakenforliggende blokken samtidig som de blir lengre mot toppen.

Reguleringen er en komposisjon som må ha hatt sine kritikere. For poenget til Rivertz (uaktet dennes enromsleiligheter) og for så vidt Le Corbusier, er at lamellene bør være orientert nord syd. Ikke øst vest som Vejres lameller. Derfor har den både horisontalt og vertikalt trappede blokken mot øst de beste solforhold for de gjennomgående leilighetene.

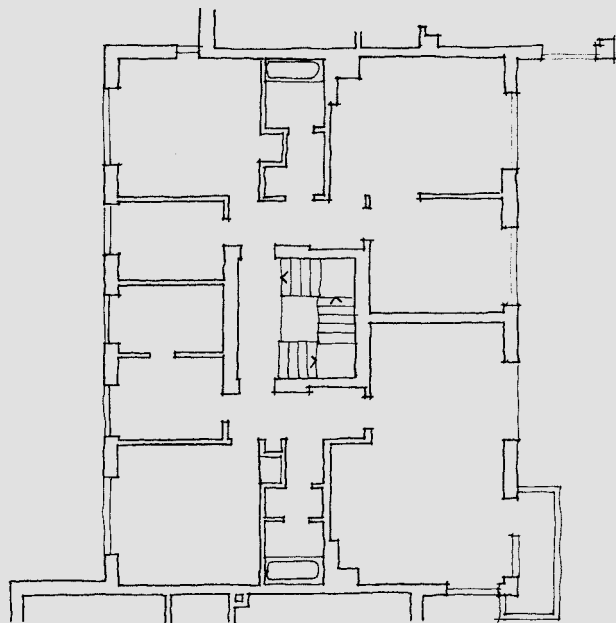
Vejres bidrag til Oslos arkitektur og byens historie, er fagmannens

profesjonalitet og vilje til det solide håndverk om tegl er pusset eller ikke. Og han var ikke den eneste. Jeg vet at arkitekten den gang hadde mindre å tenke på, færre hensyn å ta, færre restriksjoner. Og jeg vet at de utførende hadde mindre papirarbeid, flere faglærte og var en bedre garantist for utførelsen. Kort og godt: ting gikk litt mer på skinner dengang, og

Lamellene mot nordvest åpner for «trappeblokken»

man hadde tid til å bygge. Det ga seg utslag i gjennomarbeidete og gode boliger. Arealeffektive og godt utmålte leiligheter. Også de som ble tegnet av mindre kjente arkitekter.

*Kilde: Oslo – en arkitekturguide
og arkivet i Plan- og bygningsetaten
Illustrasjoner: Aina Dahle*

«Trappeblokkens» fasade mot nordvest

